

ЕКОНОМІЧНА ТА СОЦІАЛЬНА РОЛЬ КРУП'ЯНОЇ ГАЛУЗІ У ПІДВИЩЕННІ ЕФЕКТИВНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Сучасний стан розвитку світової та національної економіки засвідчує, що агропромисловий потенціал України може гарантувати не лише продовольчу безпеку, але й зробити Україну одним з найважливіших учасників глобального продовольчого ринку[3]. Досягнення цієї мети вимагає підвищення конкурентоспроможності агропродовольчої продукції на базі нарощування обсягів інвестицій та їх інноваційного спрямування, прискореного, збалансованого і динамічного розвитку галузей АПК, зокрема, круп'яної, вдосконалення інструментів її державного регулювання і підтримки.

Виробництво круп'яних культур в Україні традиційно тривалий історичний період посідає одне з основних місць у розвитку сільського господарства як галузі, якій належить пріоритетне значення у досягненні продовольчої безпеки країни. Воно слугує сировинною базою для виготовлення багатьох продовольчих товарів, належить до важливих джерел створення побічної продукції, зокрема, кормових ресурсів для розвитку галузей тваринництва, має значну роль у формуванні експортних поставок продовольчих товарів держави [1]. Це зумовлено наявністю сприятливих ґрунтово-кліматичних і соціально-економічних умов та ресурсів для розвитку круп'яного господарства, вигідним геополітичним розташуванням країни на Європейському континенті. Завдяки значному конкурентному потенціалу Україна належить до провідних держав-виробників круп'яних культур світу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій: У різні періоди розгляду питань розвитку виробництва круп'яних культур присвятили свої праці вчені: С.С. Бакай, В.І. Бойко, М.Г. Лобас, І.І. Лукінов, П.Т. Саблук, Л.М. Худолій, В.М. Ціхановська, О.М. Шпичак та ін. У їх роботах визначені особливості виробництва та реалізації круп'яних та зернових культур, зміни у їх організації, інституційні регулятори вказаних процесів. Проте проблеми розвитку круп'яної галузі в умовах євроінтеграції, глобальних впливів потребують подальших розробок.

Виділення не вирішених раніше частини загальної проблеми. Нині гостро стоїть питання стабільності кон'юнктури на ринку круп'яних продуктів та нарощування обсягів виробництва круп. Але круп'яна галузь залишається динамічним, тому постійно потребує проведення аналізу та виявлення впливу негативних факторів на нього.

Мета статті. Тому виникла необхідність проаналізувати економічну та соціальну роль круп'яної галузі у підвищенні ефективності національного господарства України.

Виклад основного матеріалу. Круп'яна галузь, поряд з борошномельною і комбікормовою галузями, є складовою частиною зернопромислового комплексу, що займається переробкою зернових культур, який, у свою чергу, займає важливе місце в складі агропромислового комплексу України. Успішний розвиток зернопромислового комплексу визначається стійким фінансовим станом і активними інвестиційними процесами. В умовах рецесії економіки важливим завданням є своєчасне виявлення проблем у функціонуванні комплексу та визначення шляхів їх вирішення[2]. В сучасному землеробстві країни нараховується 32,4 млн. га ріллі, яка займає 78 відсотків всіх сільськогосподарських угідь (41,7 млн. га). Серед земель, що використовуються в активному обробітку, майже 10 млн. га низькопродуктивні, кислі, засолені, піщані, які не дають належної віддачі на вкладені в них матеріальні та енергетичні ресурси. Щорічно на них розміщується більше 1,0 млн. га зернових культур, за рахунок низької родючості втрачається 1-1,2 млн. тонн зерна [4]. За таких умов назріла необхідність проведення

оптимізації агроландшафтів, зменшення розораності ґрунтів з тим, щоб вилучені землі використати більш раціонально, створивши на них луки та пасовища, а найбідніші – заліснити. Виходячи з науково обґрунтованих розрахунків, економічної, господарської та екологічної доцільності, необхідно зменшити обсяги ріллі на 8,0-8,5 млн. га, а виробництво зерна зосередити на більш продуктивних землях.

Посівні площі зернових культур в 2008-2015 рр. визначено в межах 14,5 -15,0 млн. га, у тому числі озимої пшениці - 5,5-6,0 млн. га, озимого жита – 0,6-0,7 млн. га, кукурудзи – 2,0-2,2 млн. га, ярого ячменю – 3,2-3,5 млн. гектарів. Площі посіву проса і гречки - близько 0,6- 0,7 млн. га, а гороху, як основної зернобобової культури, до 0,6-0,7 млн. гектарів. Разом з тим, в процесі виконання програми та підвищення урожайності зерна на основі інтенсифікації його виробництва посівні площі зернових культур у 2015 році становитимуть 13,5-14,0 млн. гектарів. В польових сівозмінах зернові культури повинні займати в господарствах: степової зони - 55-60 відс. ріллі, лісостепової – 50-55 і поліської зони – 40-45 відсотків. В степовій зоні надаватиметься пріоритет озимій пшениці і кукурудзі, в лісостеповій, крім того, ярому ячменю і зернобобовим культурам, а в зоні Полісся - озимому житу, ярим зерновим колосовим і круп'яним культурам. В усіх зонах доцільно розширити такі високопродуктивні зернові культури, як озиме та яре тритикале. Виробництво зерна за таких умов та при середній урожайності 36-37 ц/га становитиме у 2015 році 50 млн. тонн.

Не менш важливим завданням державної аграрної політики є організація функціонування круп'яної галузі, що забезпечує ефективний обіг виробленого зерна круп'яних культур і формування відповідного попиту, за рахунок чого створюються передумови збалансованого подальшого розвитку галузі [5]. Тому аграрна політика повинна бути сконцентрована на організації сучасної ринкової інфраструктури, що забезпечить ефективне просування продукції до кінцевого споживача. Підвищення ефективності функціонування інфраструктури круп'яного ринку передбачається за рахунок:

- створення і поліпшення діяльності роботи інформаційно-консультативних структур. Цей сегмент інфраструктури забезпечить високоякісний моніторинг ринку зерна круп в Україні і світі, розробку об'єктивних прогнозів його розвитку і на цій основі буде надавати достовірну інформацію державним органам та учасникам ринку. Таким чином забезпечаться умови для вільного доступу до інформації, аналізів та прогнозів для всіх учасників ринку. Забезпечення учасників об'єктивною інформацією про стан, тенденції і перспективи його розвитку, новітні технології виробництва і маркетингу, нові методи організації господарської діяльності здійснюється консультативно-рекламними структурами. Державі необхідно в подальшому протекціонувати заходи з організації навчання та перепідготовки кадрів, виставок, семінарів, днів поля, рекламно-видавничу діяльність. Особливе значення треба приділяти розвитку дорадництва, як основної ринкової структури щодо впровадження новітніх технологій та інновацій;

- організації ефективної системи сервісних структур. Важливу роль в цьому сегменті інфраструктури ринку зерна круп'яних культур відіграє проблема розвитку сучасного складського господарства, при вирішенні якої особливою підтримкою держави будуть користуватись проекти створення сільськогосподарськими виробниками мережі кооперативних елеваторів, включаючи припортові. Суттєву державну підтримку направити на удосконалення транспортної інфраструктури, використання для перевезень річкового транспорту та організації виробництва спеціалізованого великогабаритного автотранспорту для сільськогосподарських вантажів;

- покращення діяльності торговельної мережі внутрішнього ринку, основним завданням якої є стимулювання, формування і задоволення ринкового попиту. В сегменті організованого аграрного ринку зростатиме роль Аграрного фонду, який здійснюватиме державне цінове регулювання стратегічно та соціально значимих товарів, використовуючи для цього Аграрну біржу, як невід'ємний елемент інфраструктури такого ринку.

Для усунення тіньових схем торгівлі державну політику потрібно сконцентрувати на суттєвому збільшенні її обсягів через товарні біржі, агроторгові доми, сільськогосподарські заготівельно-збутові кооперативи, оптові ринки, проведення виставок і аукціонів. При цьому забезпечити такий рівень організованої торгівлі, щоб агроторгові доми, заготівельно-збутові кооперативи, оптові ринки брали участь в торгах на товарних біржах в якості брокерських контор;

- розвитку і підвищення ефективності діяльності експортних структур, що будуть забезпечуватись в напрямку зростання обсягів продажу зерна круп'яних культур на світовому ринку при збільшенні його виробництва, а також підвищення експортної ціни за рахунок удосконалення системи стандартизації якості зерна, структури експорту і удосконалення організаційних форм експортної діяльності. Посилити роль держави в експортній сфері за рахунок законодавчого регулювання і безпосередньої участі державних агентів на світовому зерновому ринку. Зокрема, необхідно здійснити заходи реорганізації Державної акціонерної компанії "Хліб України" в потужного державного зернотрейдера, який вдало поєднуватиме можливості переробки зерна на борошно, крупи та інші продукти і вигідно експортуватиме їх.

- удосконалення кредитних механізмів необхідно здійснювати за рахунок більш широкого використання заставних операцій (складські свідоцтва, закладні та іпотечні облігації), стимулювання розвитку кредитних спілок в сільській місцевості, збільшення обсягів та покращення умов довгострокового кредитування, розширення біржової торгівлі за форвардними та ф'ючерсними контрактами, розвитку іпотечного кредитування, збільшення державної підтримки зниження процентних ставок за користування кредитами. Розвиток системи страхування аграрного сектору повинен здійснюватись у напрямку удосконалення законодавчої та нормативно-правової бази страхування ризиків на сільськогосподарському ринку, створення Національного агентства з державної підтримки аграрного страхування, а також необхідних інституцій, які забезпечать функціонування системи аграрного страхування. Розвиток ринку боргових зобов'язань та застав буде здійснюватись за рахунок формування системи реєстрації боргових зобов'язань та застав, впровадження системи оформлення боргових зобов'язань у вигляді цінних паперів, удосконалення системи реєстрації складських документів, використання векселів як платіжних засобів.

Висновки і пропозиції. Реально існуючі проблеми зі зниження купівельної спроможності населення внаслідок прояву інфляційних процесів, нестачі оборотних коштів для закупівлі сировини, падіння рівня прибутковості переробних підприємств та збитковості сільського господарства, поширення цінової диспропорції між харчовою промисловістю та сільським господарством негативно вплинули на розвиток харчової промисловості в цілому і на круп'яну галузь зокрема. З огляду на це на загальнодержавному рівні в найкоротші строки необхідно створити максимально сприятливі умови для покращення ситуації в сферах круповиробництва та зернопереробки круп'яних культур, а саме, акцентувати увагу на наступних аспектах:

- нарощуванні обсягів виробництва зерна круп, що не повинно відбуватись за рахунок погіршення його якісних характеристик;

- існуючій ціновій диспропорції між сільським господарством і харчовою промисловістю, яка має бути оперативно усунена;

- внутрішньореалізаційній ціні на зерно круп та продукти його переробки, яка повинна формуватись через призму світових процесів на круп'яному ринку враховуючи внутрішні особливості;

- держава має забезпечити соціально-економічний захист населення, гарантуючи на прийнятному рівні ціну на основні крупи та хлібобулочні вироби для всіх верств населення і соціальних груп;

- перерозподілі доходів в системі «виробництво-переробка- реалізація». Має відбуватись на основі врахування внеску кожного суб'єкта в створення доданої вартості,

виходячи з понесених валових витрат, а також забезпечувати відповідне розширене їх відтворення, ліквідуючи фактичний дисбаланс між вказаними учасниками та уникаючи його виникнення в подальшому.

Література:

1. Бойко В.І. До проблем виробництва круп'яних культур в Україні / В.І. Бойко, О.А. Козак. – К.: ННЦ ІАЕ, 2012. – 48 с.
2. Нікішина О.В. Фактори стабілізації цін на зерновому ринку України / О.В. Нікішина // Економічні інновації: зб. наук. пр. – Одеса, 2012. – Вип. 42. – С. 172-186.
3. Андрусак В.М. Шляхи підвищення конкурентоспроможності виробництва зерна круп'яних культур / В.М. Андрусак // Зб. наук. пр. Луганського національного аграрного університету. Матер. міжнар. наук.-практ. конф. – в 3-х томах / За ред. В.Г. Ткачен-ко. – Луганськ: Вид-во “Елтон”, 2002. – №14 (26). – С. 194-196.
4. Ульяновченко О.В. Виробництво зернових культур в якості важеля для підвищення конкурентоспроможності господарств / О.В. Ульяновченко // Агроінком. – 2009. – № 9-12. – С. 9-13.
5. Ковбасюк О.О. Розвиток зернопродуктового підкомплексу України в сучасних умовах / О.О. Ковбасюк // Економіка АПК. – 2014. – № 7. – С. 122-127.

Анотація. В статті визначено та окреслено роль круп'яної галузі в розвитку аграрного сектору зокрема та національного господарства України в цілому. Виявлено вплив чинників на стан та динаміку розвитку галузі. Визначені сучасні тенденції досліджуваного ринку та вказані передумови покращення ситуації в сферах виробництва та переробки зерна круп'яних культур

Ключові слова: аграрний сектор, круп'яна галузь, продовольча безпека, національне господарство.

Аннотация. В статье определены и обозначены роль крупяной отрасли в развитии аграрного сектора в частности и национального хозяйства Украины в целом. Выявлено влияние факторов на состояние и динамику развития отрасли. Определены современные тенденции исследуемого рынка и указаны предпосылки улучшения ситуации в сферах производства и переработки зерна крупяных культур.

Ключевые слова: аграрный сектор, крупяная отрасль, продовольственная безопасность, национальное хозяйство.

Summary. The article defines and outlines the role of the grinding industry in the development of the agricultural sector in particular and the national economy of Ukraine as a whole. The influence factors on the state and trends of the industry. Identified current trends and market researched these prerequisites improvements in the production and processing of grain cereal crops

Keywords: agricultural sector, cereal industry, food security, national economy.

УДК 338.432

Манойленко М.В.

МЕХАНІЗМИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ АГРАРНОГО СЕКТОРУ ЕКОНОМІКИ

Постановка проблеми. Аграрний сектор України з його базовою складовою, сільським господарством, є системоутворюючим в національній економіці, формує засади збереження суверенності держави – продовольчу та у визначених межах економічну,